

הרב שרגא בויאר

ראש כולל זכרון צבי' תל-אביב

הפסק בין ברכה למצווה

א.

ספירה מספק וספירה בטעות כשתיקן תוכ"ד אמאי לא הוה הפסק בין ברכה

לספירה השנייה

הדבר אברהם דן במי שמסופק בספירת העומר כמה צריך לספור. האם הוא יכול לברך ולספור את ב' הימים שהוא מסתפק בהם, ותעלה לו הברכה ממ"נ - או לספירה הראשונה או לספירה השנייה. ומייתי ראייה דשייכת ספירה מסופקת מדברי בעה"מ בפסחים (סוף פ' ערבי פסחים) שדן מדוע אין סופרים בני חו"ל יומיים, כמו שנוהגים יו"ט שני של גליות. ותי' בעל המאור דחיישי' דלמא אתי לזלולי ביו"ט דאורייתא, וע"כ אין ראוי לתקן ספירה יומיים. ומדלא תי' דהוה תרתי דספירי ש"מ דשייכת ספירה מסופקת.

יש להעיר בדברי הדבר אברהם, דלכאורה הוה הפסק בין הברכה לספירה - דלהך צד שהיום השני הוא היום הנכון נמצא דבין הברכה לספירה דיבר ולא עלתה לו הברכה, וא"כ איך יברך מספק. ומה שהביא ראייה מדברי בעה"מ אינו עניין לזה, דשאני התם שוודאי הברכה עולה על היום שהוא סופר ראשון, שהרי הוא ודאי ספירה, אלא דדנו הראשונים שיספור גם ספירה נוספת כדין יו"ט שני. אבל הדבר אברהם איירי בגוונא שרק ספירה אחת נכונה, וכח"ג להך צד שהספירה הראשונה היא טעות, חשיב הפסק בין הברכה לספירה הנכונה.

אלא שכבר מבואר כן בהלכה דעבדינן כה"ג, במי שבירך וספר בטעות יום אחר, ונזכר תוכ"ד שטעה - יכול לתקן תוכ"ד וא"צ לחזור ולברך. ואמאי א"צ לחזור ולברך (משנ"ב סי' תפט ס"ק לב בשם מג"א חק יוסף גר"ז דה"ח), והרי הפסיק בספירת טעות בין ברכה לספירה? וע"כ דל"ח הפסק. וצ"ב טעמא.

ודוחק לומר דכיון שתיקן את עצמו תוכ"ד שוב לא חשיב הפסק. דעד כאן לא מצינו דין תוכ"ד אלא דניתן לתקן את אמירתו וברכתו וכדו', אבל שנדון שמכח התיקון הוי כאילו לא הוציא מפיו הא לא מצינו בתוכ"ד, ומהיכ"ת לחדש כן.

ב.

בדין הפסיק בין ברכה לאכילה לדבר שחשב שהוא צורכי סעודה אם חשיב הפסק.

ונראה לומר, בהקדם האמור בגמ' ברכות דף מ. "אמר רב טול ברוך טול ברוך אינו צריך לברך הבא מלח הבא לפתן צריך לברך ורבי יוחנן אמר אפילו הביאו מלח הביאו לפתן נמי אינו

צריך לברך גביל לתורי גביל לתורי צריך לברך ורב ששת אמר אפילו גביל לתורי נמי אינו צריך לברך".

ויל"ע, בגוונא דאמר הביאו מלח או גביל לתורא ונמצא דכבר יש מלח וכבר האכילו לבהמה, אם הוי הפסק או לאו. מי נימא דמאחר שהוברר דלא נצרך לסעודה א"כ הו"ל הפסק, דסו"ס הוא דיבר שלא מצרכי סעודה. או דילמא דכל עיקר ההפסק הוא במה שהוא מסיח דעת מהברכה, ובוזא אזלי בתר דעתו, ומכיוון שדעתו על האכילה והוא מתעסק בצרכי אכילה שוב ל"ח הפסק בין ברכה לאכילה. וכע"ז יש להסתפק בהיפוך, במי שאמר האכילו לבהמה ואף שלא ידע שהוא חייב להאכיל לבהמה קודם אכילתו, ונמצא דהוא מצרכי סעודה אף שהוא עצמו לא כיון לכך. האם חשיב הפסק אם לאו. דמחד גיסא, הרי הוא הסיח דעתו מענייני הסעודה לדבר אחר. או"ד דעיקר ההפסק הוא במה שעסק בדבר אחר, והכא נמצא שלא עסק כלל בדבר אחר, אלא בדבר שהוא צרכי סעודה ואינו הפסק בין הברכה לאכילה, דאדרבה בזה חשיב כמתחיל הסעודה

ונראה להוכיח כהך צד דתלי בהיסח הדעת, וכל שלא הסיח דעתו לדבר אחר אף שהוברר שאי"ז מצרכי סעודה מ"מ ל"ח הפסק. מהא דאמר' בספירת העומר דאם תיקן תוכ"ד א"צ לחזור ולברך והק' דמ"מ ליהוי הפסק הספירה הראשונה בין הברכה לספירה השנייה. וע"כ דכיון שלא הסיח דעתו לדבר אחר ועסק בענייני הספירה אף שהוברר שטעה, מ"מ ל"ח היסח הדעת.

ג.

ביאור מח' מג"א ורעק"א במי שקידש על היין ונמצא מים אם צריך לחזור ולברך

על הגפן

ולכאורה מצינו בזה מח' מג"א ורעק"א בסי' רעא במי שקידש על הכוס ונמצא שהוא מים, שצריך לחזור ולקדש. וכ' המג"א (שם סקל"ב) דמ"מ א"צ לחזור ולברך על הגפן, באופן שהיה דעתו להמשיך ולשתות יין. והק' רעק"א שם, וז"ל: "נלענ"ד כיון דנוסח הקידוש שאמר על הכוס של מים לא הוי קדוש זהו הוי הפסק בין ברכת בפה"ג לשתיית יין אחר". עכ"ל.

ולענ"ד נראה בביאור מחלוקתם, דהמג"א ס"ל דגדר הפסק הוא מה שהמברך מסיח דעתו מברכת הגפן, והכא מכיוון שהיה עסוק באמירת קידוש, אף שהוברר שהייתה כאן ברכה לבטלה, מ"מ הוא לא הסיח את דעתו לדבר אחר. והרעק"א ס"ל דגדר הפסק בין ברכה לאכילה הוא דכל שהפסיק בין ברכה לאכילה בדבר אחר אין הברכה מתייחסת לאכילה, לבד מאשר אם התחיל בצרכי אכילה, שאז ל"ה דבר המפסיק. אבל בגוונא שנתברר שהיה מים א"כ ל"ה הברכה מצרכי הגפן, ולכך חשיב הפסק.

ד.

קושיא מדברי רש"י בעירובין דמוכח דהוה הפסק

אלא דיש להקשות מדברי רש"י עירובין ג. (ד"ה והרי מעשר בהמה דליתיה לחצאין): "וכי קרא לשנים עשירי בבת אחת אמרין דחד מינייהו מעשר גמור, דאמר רבה: עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה, דחד מינייהו מעשר, ואידך הוי אחד עשר שקראו עשירי ואילו הוה ידע ביה, כגון שטעה וקרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי - קיימא לן דעשירי מעשר, ואחד עשר קרב שלמים, ולבי אומר דאינו מברך על התנופה ועל הסמיכה דלא ליהוי ברכה לבטלה". עכ"ל. מבואר דאף שעסוק בצרכי המצווה, מ"מ חשיב הפסק, וה"נ בספירת העומר כל שספר שלא כהוגן נמצא דהוה הפסק בין הברכה לספירה ואמאי א"צ לחזור ולתקן.

ובביאור כוונת רש"י אמאי חשיב ליה ברכה לבטלה עי' מהרש"ם דמשום דבעי שתהיה הברכה מבוררת על מה היא חלה וכל שברך בספק ל"מ. אמנם, בפשיטות כוונת רש"י היא מטעם הפסק בין ברכה לתנופה.

ה.

בדין שוחט כווי שהוא ספק אם חייב בכיסוי אם יכול לברך על סמך שיכסה אח"כ**גם עוף שודאי חייב בכיסוי**

כתב התבואר"ש (סימן יט) להסתפק בשוחט כוי שהוא ספק חיה ספק בהמה אם יכול לברך על כיסוי הדם ולשחוט אח"כ עופות ובזה מ"מ נ"י צא יד"ח ואינו ברכה לבטלה דאף אם כווי אינו חייב בכיסוי, מ"מ עלתה הברכה משום העופות שאח"כ. והביא ראיה מהא דמברך על השופר, ואף דמספקי' אם חיוב התקיעה הוא על התשר"ת תש"ת או תר"ת מ"מ מברכים ועולה הברכה מ"מ, דהברכה קאי אכולהו.

ולמתבאר ברש"י בעירובין תיקשי' מתקיעת שופר דשמא תר"ת הוא התקיעה המחויבת והתשר"ת הוה הפסק בין ברכה לתקיעה.

אמנם, יש לדחות קצת דשמא חיוב רבנן בכל הני תקיעות לא נתקן כספק אלא כוודאי. נמצא דחייב לברך משום התקיעות, דאף דמדאורייתא אינו אלא ספק, מדרבנן עכ"פ צריך לברך על כל התקיעות. אלא שהדברים מחודשים, דכך יתקנו חז"ל.

ו.

מי שיש לו אתרוג מהודר ספק מורכב וכשר לא מהודר כיצד ינהג

מטיין משמיה דהגר"ח (מקראי קודש סוכות ח"ב סי' ט) במי שיש לו שני אתרוגים אחד מהודר וספק כשר, והשני כשר אבל לא מהודר. דיברך על המהודר ספק כשר, ואח"כ ייטול את האתרוג הכשר. דאם יברך על הכשר נמצא דיצא יד"ח, וכשחזור ונוטל את המהודר הוא כבר לאחר

קיום המצווה ולא מועיל מידי במה שנוטל את המהודר. וע"כ יטול קודם לאתרוג ספק, ובזה מ"נ אם יצא שפיר, ואם לאו הרי הוא נוטל אח"כ את הכשר. ולכאורה מתבאר מדברי רש"י הנ"ל דכה"ג חשיב הפסק. ובמקראי קודש הנ"ל הביא שהקשו כן לגר"ז, ויישב בזה דהא בד' מינים אף אם נוטל בזה אח"ז מברך. וה"נ הרי נטל את הלולב ואף אם לא יצא באתרוג מ"מ חלה הברכה על הלולב, נמצא דממ"נ חלה ברכתו בתחילה וא"כ אינו הפסק. נמצא לפי"ז שכל דברי הגר"ח אמורים רק באתרוג ולא בשאר מצוות. ולקמן נדון בזה בדרך אחרת אי"ה.

ז.

תפילין של יד שספק אם יוצא יד"ח כיצד ינהג בברכה

כתב השולחן ערוך סימן כז סעיף ה: "אדם שהוא עלול לנזילות ואם יצטרך להניח תפלה של ראש על בשרו לא יניחם כלל, יש להתיר לו להניח תפלה של ראש על הכובע דק הסמוך לראש, ויכסם מפני הרואים. הגה: והמניחים בדרך זה לא יברך על של ראש, רק יברך על של יד להניח (לדעת רשב"א)". וכתב המגן אברהם (ס"ק ח): "לא יברך - ואם מניח של יד כדרך זה לא יברך על ש"י דהא י"א דחציצה פוסלת ועסי' כ"ו". ובחידושי רבי עקיבא איגר הק' ולענ"ד הא מ"מ יברך על הראש שנים כדין אין לו רק תפלה של ראש, א"כ אמאי לא יברך על של יד להניח דהא הברכה קאי גם על הראש, ואולי י"ל דלהרא"ש דחציצה פוסל הוי הנחתה דיד וקשירתה הפסק בין ברכת להניח להנחת תפילין דהראש. עכת"ד. ויש להעיר בדברי רעק"א מהא דשופר דמברך ברכה והתקיעה הסמוכה אינה אלא ספק, ומ"מ ל"ה הפסק בין הברכה לקיום המצווה.

והעירוני ליישב די"ל, דעד כאן לא קאמר רעק"א אלא לכתחילה, דאף דחשיב צרכי סעודה מ"מ הא לכתחילה ראוי שלא להפסיק אף לצרכי סעודה. וא"כ במניח של יד ואח"כ של ראש, אף אם לא מברך על היד, מ"מ כשמברך על הראש עולה לו על השל יד, אלא דאינו עובר לעשייתו, ומ"מ כל שעדיין התפילין עליו אפשר לברך. ובזה קאמר רעק"א דלכתחילה לא יברך קודם להנחת תפילין של יד, אלא יברך בהנחת תפילין של ראש ויעלה לו אף על של יד".

ח.

בביאור החילוק בין דברי רש"י בעירובין ותפילין ש"י לתקיעת שופר ואתרוג

ואשר יראה בזה בעזה"י, דודאי כל שמפסיק בין הברכה למצווה בצרכי המצווה אינו הפסק. ואף שנתברר שאינו בכלל המצווה, מ"מ כל שלא הסיח דעת מהמצווה אלא עסק בקיום המצווה ודאי אינו הפסק. ושאני תנופה דאינו ציווי על הגברא אלא חובת חפצא שכל בהמה שהיא

(א). אמנם, באמת כבר מוכח מהרע"א בסי' רעא הובא לעיל דס"ל דכל הפסקה שהתברר שאינה מחמת סעודה אף שהוא חשב לה מחמת סעודה הוה הפסק לעיכובא וצריך לחזור ולברך. וא"כ רעק"א לשי' ודאי דס"ל דהוה הפסק. אמנם, יעוי' מש"כ בזה בסתירת דברי המ"ב לקמן אות י.

קדושה בקדושת מעשר בהמה חייבת בתנופה. ואם הבהמה הראשונה היא עשירית הרי הוא מקיים בה את המצווה, ואם השנייה שמניף היא עשירית הרי הוא מקיים בה את המצווה. נמצא דבמה שמניף את הראשונה הוא אינו עוסק כלל בקיום המצווה של הנפת הבהמה השנייה, דכל בהמה היא מצווה אחרת, ולכך חשיב תנופת הבהמה הראשונה הפסק בין הברכה למצווה, כיון דלהך צד שהבהמה השנייה היא המצווה הפסיק במצווה אחרת בין הברכה לקיום המצווה. משא"כ במצוות שופר כיון שהוא חייב בשמיעת התקיעות של התורה, הרי כל השמיעות המסופקות אינן גרועות מכל צרכי המצווה דל"ח הפסק וע"כ מברך בתחילת התקיעות ול"ח הפסק.

ובזה א"ש מש"כ רעק"א דתפילין נמי חשיב הפסק בין תפילין ש"י לתפילין של ראש כיון דב' מצוות הם, נמצא שאינו עוסק בקיום המצווה של ראש אלא בקיום מצווה אחרת, וא"כ אינו בכלל צרכי המצווה.

אלא דלפי"ז צ"ב א"כ כל שמברך על ש"י אמאי עולה לו לשל ראש ולא נימא דהנחת של יד חשיבא הפסק. צ"ל דבגוונא שהשל יד כשרות, סו"ס כיון שחלה הברכה על הש"י כבר יכולה הברכה להימשך על עוד מצוות. משא"כ כשלא חלה כלל על הש"י חשיב הפסק.

וכעת מתבארים היטב דברי הגר"ח, דבאתרוג מאחר וחובת המצווה היא על הגברא, הרי דהוא עוסק בעניין המצווה של נטילת ד' מינים וממילא ל"ח הפסק. ומעתה הדברים אמורים בכל מצווה שהיא חובת גברא, שיכול לקחת קודם את המהודר שספק אם יוצא בו ורק אח"כ את הכשר, ואינו עניין כלל למש"כ רש"י בעירובין.

אלא דלפי"ז צ"ב מש"כ התבואות שור לדמות דין כיסוי הדם לתקיעות, דשאני תקיעות שהן מצווה אחת של חובת גברא. משא"כ כיסוי הדם דהוא בפשטות מצוות חלוקות וא"כ אינו עוסק בקיום אותו המצווה. אלא אי מיירי בגוונא שכבר שחטו את כל העופות, שאפשר דל"ח כל כיסוי בפ"ע, אלא חובה אחת גדולה, ואכמ"ל.

ט.

בביאור החילוק בין מצוות תנופה למצוות ספירת העומר

והשתא ניתנה ראש ונשובה למצוות ספירת העומר ונימא דה"נ אין הספירה הראשונה חשיבה הפסק בין הברכה לספירה שנייה מאחר והוא עוסק בקיום המצווה של ספירת היום, אלא שהייתה לו טעות מהו היום הנצרך לספירה.

אלא דבאמת הוא תלוי דאם נימא דכל יום חשיב מצווה בפ"ע, א"כ עדיין קשה - מאחר שהוא היה טרוד במצוות ספירת ארבעה ימים ולבסוף קיים מצוות ה' ימים. אמנם, אי נימא דחשיב מצווה אחת לספור הימים מפסח עד עצרת, א"ש - דכל שעסק בצורכי המצווה ל"ח הפסק וע"כ עולה לו הברכה.

ואין להקשות א"כ דל"ה הפסק, אמאי הוצרך לתיקון תוכ"ד, והא בעלמא בשאר מצוות לא מצינו דצריך לתקוע בשופר תר"ת בתוכ"ד של תשר"ת. וצ"ל דשאני ספירת העומר, דבשעת

הברכה לא היה בדעתו לעשות עוד ספירה. ועל כן כשהוא גמר לספור הסיח דעת מהברכה, ושוב לא עולה הברכה על הספירה השניה. אמנם, בתוכ"ד הוא עוקר ספירתו הראשונה ובוה עולה הברכה על הספירה השנייה. אבל בגוונא שמעיקרא היה דעתו בשעת הברכה על כמה ספירות מסופקות איה"נ דל"ב כלל תוכ"ד.

י.

בסתירת המ"ב אם חשיב הפסק המתעסק בין ברכה למצווה בספק מצווה

אלא שיש לדון בזה סתירה בדברי המ"ב, דמחד הוא הביא לדברי מג"א וכ"כ רעק"א בהל' תפילין סי' כז, דהמניח תפילין ש"י על בגד דלא יברך, מאחר ויש לו ספק אם יוצא יד"ח ואף דבלא"ה צריך לברך על של ראש מ"מ חשיב הפסק כה"ג.

מאידך, הביא בסי' רט סק"ח דאם בירך הגפן על כוס יין ונמצא דהוא של מים ושתה מהם ל"ה הפסק ויכול לשתות יין בלא לחזור ולברך מאחר ולא הפסיק בדיבור^(ב). וצ"ב מ"ש בהל' תפילין דחשיב הפסק מה שמניח של יד בין הברכה לשל ראש. ואילו שתיית המים בין הברכה לשתית היין ל"ה הפסק בברכה^(ג).

ואשר יראה בזה הוא דבתפילין חשיב הפסק אף שאינו בדיבור, מאחר והוא עסק במצווה אחרת. משא"כ בשתה מים, הן אמנם דאם ישתה מים בתור מים יתכן דחשיב הפסק, מ"מ הכא הרי שתה מים בתור יין, ולמבואר לעיל נמצא דלא הסיח דעתו משתיית היין לדבר אחר. ואף שלא דמי לגמרי, דהא לבסוף, כשהוברר שהברכה חלה על היין שלא היה בכוס, נמצא דשתיית המים לא הייתה צורך לשתית היין שלאחריה כלל. מ"מ עדיין היה עסוק באותה ברכה ולא עבר לאכול דבר אחר.

(ב). אמנם, יש לדחות, דכל הנידון דרעק"א הוא רק סברא לכתחילה אבל בדיעבד ודאי דמהני ומש"כ המג"א היינו בדיעבד.
(ג). וחשבתי ליישב לפמש"כ הט"ז סי' ריב באוכל גודגדניות קודם השתייה דמחד הם טפלים מאידך כיון ששותה קודם חייב בברכה על הטפל. והק' הט"ז דיברך על המשקה ויאכל קודם הגודגדניות ואח"כ ישתה המשקה עיי"ש.